

Jazykový obraz sveta v reči matky orientovanej na dieťa v ranom štádiu vývinu

Alexandra Brestovičová, Technická univerzita v Košiciach, brestovicova@gmail.com

Kľúčové slová: jazykový obraz sveta, frekvenčný slovník, reč orientovaná na dieťa, pozitívny emocionálny charakter

Key words: language picture of the world, frequency lexicon, child directed speech, positive emotional aspect

0 Úvod

Etnolingvistický termín **jazykový obraz sveta** evokuje „ako svoj dominantný metodologický nástroj tvorbu jazykovej interpretácie reality, ktorej nejde ani o presnosť, ani o realnosť či objektívnosť, ani o hľadanie „pravdy“. Cieľom etnolingvistického výskumu sú socioekonomické skupiny ľudí v ich každodennej činnosti, mentálnych aktivitách, v ich funkciách aj disfunkciách“ (Orgoňová, Bohunická, Faragulová, 2014, 303).

V našom príspevku sa pokúsime načrtnúť, ako sa javí jazykový obraz sveta prítomný v reči matky orientovanej na nemluvňa a dojča. Pozrieme sa, ako matky prostredníctvom jazyka interpretujú skutočnosť a súčasne sa podieľajú na jej vytváraní.

Matky „uvádzajú dieťa do reálneho sveta, sprevádzajú ho ním, sprostredkujúvajú kontakt so skutočnosťou“ (Kesselová, 2008, 123). „Prirodzený, obojstranne uspokojujúci a súčasne efektívny spôsob výchovy najmenších detí vychádza z pozorovania ich aktivity a z ponuky podnetov a činností, ktoré sú v súlade s ich aktuálnym záujmom. Takto sme sa naučili (a dokonale!) chodiť, hovoriť, zaobchádzať s predmetmi bežnej potreby, osvojili si základné kultúrne zvyklosti a schopnosti“ (Kopřivová et al., 2008, 250).

„Dieťa si napodobňovaním osvojuje už ustálený, vypracovaný systém jazyka v rámci svojho životného prostredia“ (Encyklopédia jazykovedy, 1993, 306). Dieťa si osvojuje jazyk v prototypickej sfére komunikácie, ktorú J. Kišová (2009) vyčleňuje ako bezpríznačkovú sféru preto, že práve tu stoja v centre pozornosti záležitosti spojené s plnením a uspokojovaním primárnych potrieb človeka.

„Plnenie určitej sociálnej roly odráža nielen povahu sociálnych vzťahov v istej societe, ale zároveň aj modifikáciu jazykového prejavu v závislosti od komunikantov, danej komunikačnej situácie a jej cieľov“ (Popovičová, 2013, 23). Plnenie sociálnej roly matky vyžaduje modifikáciu jazykového prejavu a prepnutie kódu v rámci registra reči matky orientovanej na dieťa (RMD). RMD je simplifikovaný typ registra s vysokou mierou redundancie a posilnenou expresívnou zložkou (Slančová, 1999).

Na tento typ komunikácie vplyvajú faktory, ako vzájomná intimita matky a dieťaťa, súkromnosť rodinného prostredia, ústnosť prehovorov, komunikačné zámery matky, stupeň spoločných poznatkov oboch komunikačných partnerov o danej téme a orientácia pozornosti na nemluvňa alebo dojča, ktoré v dospelých vyvoláva kladné city plné nežnosti a lásky.

Matky a ostatní dospelí sa pri interakcii prispôbujú správaniu a stupňu kognitívneho vývoja svojich adresátov. Ako uvádza D. Slančová, keď sa dospelý človek prihovára bábätku, „selektuje tie prostriedky, ktoré sú podľa neho výrazom „detskosti“, napríklad úsmev, skrátenie vzdialenosti medzi komunikantmi, špecifická intonácia s výraznejším rozkmitom amplitúdy a vyššie nasadeným hlasovým registrom, palatalizovaná („šušlavá“) výslovnosť, využitie deminutív a kontaktných operatívnych komunikačných aktov. Takto pôsobí na vytvorenie blízkeho a pozitívneho emocionálneho vzťahu ku komunikačnému partnerovi (dieťaťu)“ (Slančová, 2011, 305).

Z pohľadu kognitívnej vedy učia matky svoje deti prirodzený jazyk, ktorý je v centre mnohoúrovňového jazykového obrazu sveta každého člena jazykovej spoločnosti. Prirodzený jazyk je „predovšetkým prvý jazyk v zmysle jeho primárneho osvojenia v detstve (týmto jazykom sa potom ako dospelí k deťom obraciame). Jeho prvenstvo sa odvodzuje tiež od toho, že nám stačí (a že ho potrebujeme) na dorozumenie v každodenných životných situáciách, že ide o tú polohu jazyka, ktorá je najjednoduchšia, najkonkrétnejšia a (každému) človeku najbližšia“ (Vaňková et al., 2005, 56).

Na základe lexiky v reči matky zisťujeme, ako prežíva, hodnotí a zdieľa svet, pretože reflektovanie a interpretovanie reality človekom sa najväčšmi odráža v slovnej zásobe (Vaňková et al., 2005). V tomto článku poukazujeme na to, že na rozdiel od tendencie k zápornej expresivite v hovorenom komunikáte vzájomne medzi dospelými¹ sa reč matky orientovaná na dieťa vyznačuje výrazne pozitívnou expresívnosťou vyjadrovacích lexikálnych prostriedkov.

Článok je zameraný na opis základného znaku registra RMD, a to na vyjadrenie pozitívnej expresivity v lexémach vybraných slovných druhov.

1 Metóda.

V našom sociolingvistickom longitudinálnom výskume hovorenej reči troch matiek orientovanej na svoje prvorodené dieťa sme pracovali kvantitatívnymi a kvalitatívnymi metódami. Východiskovým materiálom výskumu bolo 24 hodín videonahrávok (uložených aj na DVD nosičoch) zaznamenávajúcich spontánnu komunikáciu matiek s deťmi v predverbálnom štádiu reči (od 2 do 12 mesiacov) v domácom prostredí v štandardných situáciách (kŕmenie, prebaľovanie, kúpanie, hra a ukladanie na spánok). Nahrávanie sa uskutočňovalo raz za mesiac. Výskumný materiál obsahujúci komunikáciu troch matiek s deťmi Martinom, Janou a Ninou bol získaný v rokoch 2002 – 2003 a je vlastníctvom virtuálneho laboratória detskej reči. Transkripcia bola realizovaná v transkripčnom systéme CHAT, v ktorom sa zaznamenávajú aj opisy situácií a činností, teda nie je zbavená situačného kontextu.

Dve z matiek sú logopedičky a jedna je učiteľkou slovenského a anglického jazyka. Dve pochádzajú z východného Slovenska a jedna zo západného Slovenska. Túto výskumnú vzorku považujeme za dostatočnú a zároveň za reprezentatívnu. Dostatočnú preto, že ide o taký univerzálny a prirodzený spôsob komunikácie, v ktorom nezáleží na sociolingvistických parametroch, ako sú profesijné zameranie, vek či vzdelanie. Reprezentatívnu preto, že zároveň reč vybraných matiek môže slúžiť ako model úspešných komunikačných stratégií orientovaných na malé dieťa.

Pri každej z matiek pracujeme s 8 hodinami záznamu (8 súbormi slov), z ktorých sme zostavili frekvenčný slovník pre každú matku (FS). Súbory sú nazvané menom dieťaťa: Jana, Martin, Nina. Spojením troch FS vznikol finálny FS, ktorý obsahuje takmer 66 tisíc slov a 3313 lexém a ktorý bol východiskom pre detekciu najviac používaných, prototypových lexém v rámci všetkých slovných druhov v ich reči. Finálny FS je zoradený podľa relatívnej frekvencie, ktorú vypočítal program EXCEL za pomoci koeficientu disperzie, aby sa zobjektívnila dáta a vylúčila sa lexika jedinečná iba pre jednu z matiek.

2 „Jednou zo základných črt reči dospelých (alebo starších detí) orientovanej na dieťa je vysoká miera citovej zaangažovanosti, ktorá sa odráža v snahe dospelých zexpresívniť svoju výpoveď a podfarbiť ju kladným emocionálnym nábojom“ (Ondráčková, 2010, 7).

Pozitívna expresivita v reči matiek sa ukázala na vysokom percente deminutivizovaných lexém. Lexémy v deminutívnom tvare tvorili 20 % všetkých lexém vo FS, z toho 45 % všetkých substantívnych lexém, 10 % adjektívnych lexém a 10 % všetkých

verbálnych lexém. V reči tvorili až 62 % všetkých substantív, 4 % adjektív a 3 % všetkých slovies.

2.1 V reči matiek bolo 62 % substantív v deminutívnom tvare. Eufemizmy, ako zjemňujúce výrazy s expresívnym významom na kladnej osi, zastupovali v reči matiek 8 % všetkých vypovedaných substantív. V súlade so Z. Ondráčkovou chápeme eufemizmy ako zjemňujúce pomenovania nielen pre nepríjemné a drsné veci, ale ako zjemňujúce pomenovania všeobecne (Ondráčková, 2010, 15). A teda 70 % substantív v RMD tvorili detské slová, pozitívne emocionálne zafarbené slová, a to deminutíva a eufemizmy. Detské slová sú podľa rozšírenej charakteristiky Z. Ondráčkovej (2008, 255) „všetky slová národného jazyka s kladným emocionálnym nábojom, ktoré sa primárne využívajú v reči dospelého orientovanej na dieťa a v detskej reči.“

Analýza tiež ukázala, že prvé dve najfrekvencovanejšie substantíva v RMD pomenúvali participantov existenčne najdôležitejšieho vzťahu. Išlo o rodné meno dieťaťa (v deminutívnej forme): *Janka*, *Ninka*, *Martinko* a o konkrétne všeobecné pomenovanie matky *mamka*, *mama* (porov. tab. 1).

Substantíva								
F.	Martin	Expr.	F.	Jana	Expr.	F.	Nina	Expr.
597	Martinko	dem	240	Janka	dem	188	Ninka/á	dem
452	mama	noc	194	mamka	dem	157	mamka	dem
210	ručička	dem	142	Jani (vok.)	euf	136	Ninočka	dem
195	tato	euf	62	rúčka	dem	96	mama	noc
130	nožička	dem	46	nôžka	dem	96	Ninuška/á	dem
84	pusinka	dem	42	Januška/Jaňuška	dem	66	maminka	dem
78	vodička/á	dem	39	zlatko	dem	54	rúčka/ručka	dem
67	bruško	dem	36	Janulka/Januľka	dem	51	Nina/á	noc

Tabuľka 1 Najfrekvencovanejšie substantíva v 3 FS

V súboroch Nina vidieť vyjadrenie vzťahu matka – dieťa na prvých ôsmich najpoužívanějších substantívach najmarkantnejšie, keďže sa tu strieda propriálne pomenovanie dieťaťa rôznymi variantmi *Ninka* (188-krát), *Ninočka* (136), *Ninuška* (96), *Nina* (51) a pomenovanie matky apelatívami *mamka* (157), *mama* (96), *maminka* (66). V súboroch Jana matka seba pomenúvala najčastejšie apelatívom *mamka* (194) a dieťa je veľmi často oslovované ako *Janka* (240), *Jani* (142), *Januška/Jaňuška* (42) a *Janulka/Januľka* (36). V súboroch Martin pozorujeme označenie dvojice dieťa – matka na prvých dvoch najpoužívanějších substantívach: *Martinko* (597) a *mama* (452).

Ďalej matky najčastejšie označovali v deminutívnom tvare časti detského tela, napr. *ručička*, *nožička*, *pusinka*, *bruško* a iné, nepropriálne pomenúvali dieťa, napr. *zlatko* (súbory Jana) a otca eufemizujúcim apelatívom *tato* (súbory Martin).

Celý sémantický okruh pomenovanie matky tvoril 9 % všetkých vypovedaných substantív, propriálne pomenovanie dieťaťa v súboroch Nina zastávalo až 23 % substantív, v súboroch Jana 16 % substantív a v súboroch Martin 12 % substantív. Celkovo sémantický okruh pomenovanie častí detského tela zastával 19 % substantív v reči. A teda na frekvencii zastúpenia týchto troch sémantických okruhov v substantívnej lexike RMD pozorujeme budovanie a posilňovanie puta medzi dieťaťom (a jeho telom) a matkou, pretože tieto tri sémantické okruhy dovedna tvoria polovicu všetkých vypovedaných substantív v RMD.

2.2 Čo sa týka pozitívnej expresivity vyjadrenej vo verbálnej lexike, 90 verbálnych lexém bolo v deminutívnom tvare, čo tvorilo 3 % jednotiek v reči. Najčastejšie deminutíva boli imperfektíva tantum: *spinkať* (46-krát) – *kopkať* (34) – *papkať* (34) – *hajkať* (29) – *kupkať sa* (18) – *lažkať si* (16) – *plačkať* (15) a iné.

Eufemizmus, detské slovo, *papať* (251-krát) bolo šiestym najpoužívanejším verbom v RMD. Navyše, iba 6 % všetkých vypovedaných verb bolo použitých v negatívnom tvare, napr. *neplačať*, *nebáť sa* a *nevadiť*, ktoré sú v negatívnom tvare z pragmatického hľadiska pozitívne, pretože pomocou nich sa matka snaží upokojiť dieťa, prípadne bagatelizovať dôvod jeho nepohody (porov. Brestovičová, 2013).

2.3 Emocionálno-afektívna dimenzia RMD (Wodak, Schultz, 1986 in: Slančová, 1999, 200) sa ukázala aj na vysokom zaťažení častíc ako prvkov v reči, na ktoré sa navrstvujú subjektívne pragmatické funkcie. Celkové pozitívne naladenie v reči matiek a ich akceptujúci postoj k dieťaťu vidieť tiež na tom, že afirmatívne *áno* (1953-krát) bolo štvrtou najfrekvencovanejšou lexémou vo finálnom FS, a lexémy *ták* (2435) a *nó* (2693), s kladnou hodnotiacou funkciou ukazujúcou sa v intonácii a preexponovanej kvantite, boli vôbec najpoužívanejšími slovami v RMD po slovese *byť* (2483), napr. *aj toto odložíme / ták; pust' / ták, no ešte pod' / ták* (porov. Brestovičová, 2014).

Kladná konotácia sa dosahuje zvukovými vlastnosťami reči. S. Zajacová (2012, 69) píše: „Ako istú formu axiológie chápeme aj pomerne frekvencované deiktické adverbium *tak*, resp. partikulu *no*, ktoré samy osebe nie sú indikátormi hodnotenia, avšak zasadené do špecifického kontextu, sprevádzané osobitnou melódiou a zväčša aj predĺženou artikuláciou vokálov (ta:k, no:) nadobúdajú dané výrazové prostriedky funkciu kladného hodnotenia.“

Pozitívna orientácia tejto komunikácie a kladné prijímanie dieťaťa sa odráža v používaní dominantných kvalifikačných partikul *áno*, *hej*, *dobre*, *výborne* (s emfázou) s funkciou pritakania, povzbudenia a kladného posilnenia detského prejavu, napr. *ručičky pekne ožužláme / áno, áno je to Martinkova nožička no; tu je taťuško na fotke / nó / ano*.

2.4 Kladná expresívna adjektívna lexika s emocionálnym melioratívnym významom tvorila 3,69 % všetkých vypovedaných adjektív, napr. *hladnučký*, *smädučký*, *malilinký* a iné (porov. Brestovičová, 2012).

Reč matky orientovaná na dieťa je svojím charakterom súčasťou disproporčnej komunikácie. Za jeden z jej znakov S. Zajacová (2012, 68) považuje „prítomnosť axiologických lexém, vyjadrených zväčša formou adjektív a adverbii (*dobrý*, *výborný*, *šikovný*, *dobré*, *pekne*, *fajn*, *skvele*, *zlatý*, *zlatučký* a pod.)“ (porov. tab. 2 a 3). Ak jeden z komunikantov hodnotí (situáciu alebo percipienta), vyčleňuje sa, minimálne na rovine komunikácie sa „nadraduje“ nad svojho komunikačného partnera. S. Zajacová sa však nazdáva, že v dialógu s bábätkom, teda komunikačným partnerom, ktorý nemôže v plnej miere vnímať a uvedomovať si mieru pozitívnej/negatívnej axiológie (dôležitú úlohu v komunikácii zohrávajú zvukové vlastnosti reči), **sa posilňuje emocionálna funkcia**.

Lexéma	Jana	Martin	Nina	Absolútna frekvencia	Disperzia	Relatívna frekvencia
malý	28	50	60	138	0,79	109,64
dobrý	24	80	46	150	0,67	101,13
veľký	9	58	50	117	0,61	71,47
pekný	43	29	7	79	0,60	47,57
celý	10	39	18	67	0,61	41,06
rád/rada	15	10	11	36	0,87	31,42
krásny	17	54	1	72	0,35	24,91
šikovný	5	28	10	43	0,51	22,05
ťažký	14	6	9	29	0,76	22,00

Tabuľka 2 Najčastejšie adjektíva v RMD

Adjektívum *malý* (138), najviac používané adjektívum podľa relatívnej frekvencie, bolo využívané v kvantitatívnom aj kvalitatívnom význame. V kvantitatívnom význame ako lexia, ktorá značí rozmermi nevelký v porovnaní s inou vecou, napr. *krásne do tej malej pusinky, malý mravček tu ide, natrieme malé telíčko, vanička je nám už trochu malá, no ty máš malé ručinky*; ako lexia značiaca nedospelý, mladý, napr. *si nespokojné malé bábätko, takto tancuje malá Janka, ujal sa ho malý doktor* (čítanie knihy), a ako lexia označujúca krátky časový úsek, napr. *musíme sa pohrať / malá prestávka*.

Adjektívum *malý* bolo však použité i kvalitatívne v citovom význame, keď ním matka vyjadrovala svoju nežnosť voči dieťaťu, a jeho adjektívna funkcia bola „obmedzená, pretože nevyjadruje „malosť“, ale pozitívnu vlastnosť ako nežnosť, obľúbenosť, jemnosť, teda kvalitatívne hodnotenie zreteľne prevažuje nad kvantitatívnym“ (Kesselová, 2003, 98). Najmä ak bolo dieťa pomenované expresívne a nepropriálne, matky svoje kladné pocity vyjadrili v spojení s týmto adjektívom, napr. *hryzko malý hryzko, bubáček malý, hoľak malý, soploško malý*.

Apresiasiívne adjektívum *dobrý* (150) bolo atribútom najmä pri zmyslových zážitkoch dieťaťa, a to chuťových, haptických a vizuálnych (porov. Brestovičová, 2012). Matky opisovali svet, ktorý obklopuje dieťa, ako dobrý.

Kladné impresívum *pekný* bolo použité dovedna 79 ráz. Matky dievčat ním hodnotili vzhľad dieťaťa explicitne, napr. *kto bude taký pekný?; pekná si v zrkadielku?*.

Apresiasiívne adjektívum *šikovný* (43) bolo dominantne používané na pochvalu v súboroch Martin, napr. *ty si šikovný chlapec ako si tú hlavinku pekne držíš*.

Hodnotiace adjektívum *ťažký* (29) používali Martinova a Ninina matka pri manipulácii s dieťaťom na kladné hodnotenie prospeievania dieťaťa, napr. *jáj tak to je # Ninočka naša ťažká už, jój ty si už taký kopček ťažký pod*.

2.5 Prototypové adverbiá spôsobu *pekne, krásne, poriadne, dobre, super* vnášajúce do reči matiek subjektívnosť a expresívnosť boli ďalším prostriedkom kladného hodnotenia dieťaťa a jeho prostredia (pozri tab. 3).

Lexéma	Jana	Martin	Nina	Absolútna frekvencia	Disperzia	Relatívna frekvencia
ešte	176	400	320	896	0,78	699,39
už	211	248	143	602	0,85	509,76
teraz	98	167	64	329	0,72	238,10
pekne	63	105	13	181	0,63	122,92
krásne	98	38	24	160	0,56	101,23
výborne	106	44	8	158	0,57	91,91
zas/e/a	26	70	23	119	0,46	72,14
dobre	28	46	31	105	0,62	73,43
super	14	23	47	84	0,84	88,30

Tabuľka 3

Najčastejšie adverbiá v RMD

Patria medzi prvých 10 najčastejších adverbií v RMD. Príslovkami *pekne* (181) a *krásne* (160) matky kladne hodnotili dieťa a jeho činnosť, napr. *pekne papá Janka, Jaňuška tak sa pekne usmievaš?, krásne nám ty papáš, no ako si ty krásne kľáčiš; ták krásne krásne*

zatvoril očká Martinko, krásne ukázal Martinko áno; to je krásne veľká pusinka!, tak ty vieš krásne papat'?, no krásne ty piješ.

Alebo matka komentovala vlastnú činnosť v symbiotickom pluráli, v ktorom zahŕňala do svojej činnosti aj dieťa. V takom prípade išlo vždy o výpoveď smerujúcu k dieťaťu a *pekne* sa vzťahovalo na objekt činnosti, teda na dieťa alebo na to, čo je jeho súčasťou – tvárička, nožička atď., napr. *tváričku pekne umyjeme Martinkovi, áno tváričku pekne poumývame, ukáž pekne povytierame všetko Martinkovi, nožičku pekne celú ponatierame # ták; tak pekne učešeme vlásy dobre?*.

V súboroch Jana a Nina sa *pekne* často používalo pri dávaní inštrukcií dieťaťu, napr. *pekne si hopaj!, Jaňulik ale pekne pod', tak pekne sa stavaj na nôžkach; no pod' pekne sa posadíme šup, pekne si chyt' pohárik!*.

V súboroch Nina sa adverbiá *pekne* a *krásne* tiež používali na kladné hodnotenie okolitých javov, napr. *pekne to vonia za harmančekom krásne*.

3 Záver

Positívna expresivita sa v RMD ukazuje na vysokom zastúpení deminutívnych lexém vo FS a deminutívnych tvarov slov v reči. Detské slová tvorili až 70 % všetkých vypovedaných substantív.

Jazykové zdroje emocionality a pozitívnej expresivity sa odкрývajú aj na deminutívnych tvaroch verb, na elatívnych a deminutívnych tvaroch adjektív, v intonácii prototypových partikul *ták, nó, áno*, ale najmä v najfrekventovanejšej axiologickej adjektívnej a adverbálnej lexike (*malý, dobrý, pekný, krásny, šikovný*) a (*pekne, krásne, výborne, dobre, super*). Najfrekventovanejšie adjektíva a adverbiá svedčia o tom, že súčasťou prvotného obrazu sveta, ktorý sprostredkúva matka, je hlavne utváranie pozitívneho obrazu dieťaťa o sebe samom.

Existenčné puto matka – dieťa sa v reči ukázalo na najpoužívanějších substantívach vôbec v komunikáte jednotlivých matiek. Išlo o propriálne pomenovanie dieťaťa v deminutívnom tvare *Martinko* (597), *Ninka* (188), *Janka* (240) a pomenovanie matky apelatívom *mamka* (351), *mama* (561).

Matky aj pomocou slov vytvárajú pozitívnu a bezpečnú atmosféru v styku s malým bábätkom. Ich kladné emócie sa prejavujú aj v reči, pretože lexikálna rovina RMD odráža spôsob, akým matky interpretujú a spoluvytvárajú realitu pri styku s malým dieťaťom. Matky vnímajú dieťa aj jeho okolie výrazne kladne.

Analýza najfrekventovanejších substantív, partikul, adjektív a adverbií svedčí o pozitívnom jazykovom obraze sveta, ktorý matky vytvárajú v rámci komunikácie s bábätkom. Spolu s Kenneth Kayovou (1980, 502) sa preto nazdávame, že „to, čo každá matka robí osobitým spôsobom, je spraviť z bábätko človeka a zo seba jeho najlepšiu priateľku.“

Poznámky

[1] M. Bodnárová (2010) charakterizuje hovorový štýl v priestore východného Slovenska takto: „Tento štýl sa javí ako ikonický, explicitný, ornamentálny s tendenciou k markantnosti a sile výrazu a **k negatívne**mu (irónia, dehonestácia, depreciatívnosť) a hyperbolizujúcemu videniu reality.“

Literatúra

BRESTOVIČOVÁ, A.: Dobrý, malý, pekný, šikovný. (K adjektívnej lexike v reči matiek orientovanej na dieťa v raných štádiách vývinu). In: Jazyk a kultúra, 3, 2012, č. 11. <http://www.ff.unipo.sk/jak/cislo11.html>

BRESTOVIČOVÁ, A.: Verbálna lexika v reči matiek orientovanej na dieťa. In: Zborník príspevkov z 8. študentskej vedeckej konferencie. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2013, s. 780 – 792.

www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/.../subor/Brestovicova.pdf

BRESTOVIČOVÁ, A.: Partikuly v reči matiek orientovanej na dieťa. In: Slovenská reč, 76, 2014, č. 1 – 2, s. 19 – 31.

<http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/2014/1-2/sr14-1-2.pdf>

BODNÁROVÁ, M.: Expresivita a modifikácia lexém ako priestor pre realizáciu ikonicko-symbolického princípu v neinštitucionálnom dialógu. In: Jazyk a kultúra, 1, 2010, č. 4.

<http://www.ff.unipo.sk/jak/cislo4.html>

Encyklopédia jazykovedy. Bratislava: Obzor 1993. 513 s.

KAYE, K.: Why we don't talk "baby talk" to babies. In: Journal of Child Language, 7, 1980, s. 489 – 507.

KESSELOVÁ, J.: Morfológia v komunikácii detí. Prešov: Vydavateľstvo Anna Nagyová 2003. 149 s.

KESSELOVÁ, J.: Sémantické kategórie v ranej ontogenéze reči dieťaťa. In: Štúdie o detskej reči. Ed. Daniela Slančová. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2008, s. 121 – 168.

KIŠOVÁ, J.: Nové prístupy ku skúmaniu lexikálnych inovácií. In: Varia XVIII. Zborník abstraktov z XVIII. kolokvia mladých jazykovedcov. Eds. Martina Ivanová, Martin Ološtiak. Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2009, s. 93.

KOPŘIVOVÁ, T. – KOPŘIVA, P. – NOVÁČKOVÁ, J. – NEVOVLOVÁ, D.: Respektovat a být respektován. Spirála 2008. 286 s.

ONDRÁČKOVÁ, Z.: Detské slová v slovenčine a ich charakteristika. In: Štúdie o detskej reči. Ed. Daniela Slančová. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2008, s. 251 – 305.

ONDRÁČKOVÁ, Z.: Komparatívny výskum detskej lexiky. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2010. 227 s.

www.pulib.sk/elpub2/FF/Ondrackova1/index.html

ORGOŇOVÁ, O. – BOHUNICKÁ, A. – FARAGULOVÁ, A.: Medzi črepinami trinástej komnaty rímskeho diskurzu. In: Studia Academica Slovaca 43, 2014, s. 302 – 317.

POPOVIČOVÁ SEDLÁČKOVÁ, Z.: Slang v mládežníckom diskurze. Univerzita Komenského v Bratislave 2013. 183 s.

SLANČOVÁ, D.: Reč autority a lásky. Reč učiteľky materskej školy orientovaná na dieťa – opis registra. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 1999. 278s.

SLANČOVÁ, D.: Štýléna – Mistríkovské (a iné) inšpirácie. In: Slovenská reč, 76, 2011, č. 5-6, s. 300 – 310. <http://juls.savba.sk/ediela/sr/2011/5-6/sr2011-5-6.pdf>

VAŇKOVÁ, I. – NEBESKÁ, I. – SAICOVÁ-ŘÍMALOVÁ, L. – ŠLÉDROVÁ, J.: Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky. Praha: Karolinum 2005. 344 s.

ZAJACOVÁ, S.: Komunikačné registre v rolových hrách detí. Výsledky sociolingvistického experimentu. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2012. 228 s.

Summary

Linguistic picture of the world in an infant directed speech of Slovak mothers

This article shows the outcome of a quantitative and qualitative longitudinal study of an infant directed speech and focuses on ways how emotional function of this communication (Wodak – Schultz, 1986) is expressed in the Slovak language. 24 hours of 3 mother-infant dyad interactions were videotaped in 1 hour sessions once a month in the course of 8 months up to

the appearance of the first one word utterances of the child and were transcribed via CHAT in CHILDES. We found that 62% of token nouns were in diminutive forms (45% of noun types), 3% of token verbs were used in diminutive forms (10% of verb types) and also 4% of token adjectives (10% of adjective types). These diminutives are used to express positive emotions towards the child. Moreover, only 6% of uttered verbs were used in negative form and these are positive from pragmatic point of view, e.g. *neplač* 'don't cry', *neboj sa* 'don't be afraid' and *nevadí* 'it doesn't matter'. Emotional aspect of child directed speech is also shown in the most frequent nouns, which are the proper names of the children in diminutive form and appellative *mamka* 'mummy' also in diminutive form, by which the emotional and existential connection of mother with her infant is emphasized. Positive character of an infant directed speech is pointed out by the fact that affirmative *áno* 'yes', *nó* 'well' and *ták* 'right', with positive pragmatic function shown in intonation, are among four most frequently used lexemes of the frequency lexicon. The most frequently used adjectives and adverbs in the speech of the mothers such as *little, good, clever, pretty, nice, well, beautifully, superb* also create a positive language picture of the child himself/herself. We can conclude that mothers create safe and positive social environment for the infant by using these words in their speech, or as Kaye (1980) says, "what each mother does in different ways is make the baby into a person and herself into his best friend".

Tento článok bol realizovaný v rámci riešenia grantu VEGA 1/0129/12 *Modelovanie rečového vývinu slovensky hovoriacich detí v ranom veku*.